

Тэма 1. Уводная лекцыя. Прадметнае поле фалькларыстыкі. Фалькларыстыка ў сістэме гуманітарных навук

Асноўныя пазіцыі ў адносінах да прадметнага поля фалькларыстыкі. Узнікненне міжнароднага тэрміна «фальклор». «Шырокае» і «вузкае» разуменне фальклору ў розных нацыянальных школах (славянскай – перш за ўсё ўсходнеславянскай, заходнееўрапейскай, амерыканскай). Вызначэнні фальклору В.Е. Гусевым як 1) вусна-паэтычнай народнай творчасці, 2) комплексу славесна-музычных, гульнёвых (драматычных) і музычна-харэаграфічных відаў народнай творчасці, 3) народнай мастацкай культуры ў цэлым (у тым ліку выяўленчае, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва). Славесная, музычная, харэаграфічная, драматургічная народная творчасць: яе праявы, формы і адносіны (перадтэкставыя, інтэртэкставыя і кантэкстныя). Нацыянальная адметнасць беларускага фальклору. Фальклор як прадмет даследавання розных дысцыплін (гісторыка-філалагічных, этнаграфічных, мастацтвазнаўчых). Усеахопныя навуковыя рэсурсы фалькларыстыкі ў вывучэнні родавай сутнасці фальклору, яго структуры, жанравага складу, тэксту, паэтыкі і пад. Метады і прынцыпы вывучэння фальклору. Сутнасць міждысцыплінаранага падыходу ў вывучэнні фальклору. Міждысцыплінарная скіраванасць даследчай праграмы акадэміка М.І. Талстога (пры вывучэнні фальклору Палесся). Сувязь фалькларыстыкі з іншымі навукімі. Традыцыйныя абмеркаванні суадносін паняццяў: «фальклор і этнаграфія», «фальклор і міфалогія» і «фальклор і філалогія» (асобна: літаратура / літаратуразнаўства і мова / лінгвістыка). «Антрапалагізацыя фалькларыстыкі».

Тэма 2. Спецыфіка фальклору

Традыцыйная вербальная духоўная культура і іншыя сферы народнай культуры: агульныя прыкметы і «ансамблевая» агульнасць. Гістарычныя станы сінкрэтызму фальклору. Фальклорны сінтэз як ператварэнне сінкрэтычнага стану. Тыпы фальклорных традыцый: «архаіка», «класіка», «постфальклор». Гарадскі фальклор. Стадыяльна-гістарычная і сацыяльна-культурная дыферэнцыяцыя фальклору. Навуковая праблема прымянення паняцця «фальклор» да ўсёй культурнай традыцыі ці толькі да асобных этапаў яе гісторыі. Пазіцыя Б.М. Пуцілава ў вырашэнні гэтай прыблемы («Фольклор и народная культура; In memoriam»). Агульнае і адрознае ў фальклорнай і масавай культурах. Вусныя і кніжныя традыцыі: тыпалагічныя і камунікатыўныя асаблівасці.

Здольнасць вуснай традыцыі доўгі час захоўваць і трансліраваць у адноснай нязменнасці фальклорныя тэксты (у тым ліку значнага аб'ёму). Спецыфічныя камунікатыўныя механізмы вусных традыцый. Сістэма кодаў беларускага фальклору. Цвёрдая структураванасць фальклорных тэкстаў. Узроўні праявы спецыфікі фальклорнага тэксту: адметныя форма (шматлікія

асаблівасці арганізацыі структураванага тэксту – ад рытмікі да стылю і да кампазіцыі; сінтактыка), яго асобая функцыя (прагматыка) і асобае значэнне (семантыка, сувязь з пазатэкставай рэальнасцю). Вобразнасць і стыль у фальклору.

Спецыфічныя якасці фальклорнай традыцыі. Вуснасць. Калектыўнасць як праблема бытавання. «Пасіўна-калектыўныя» і «актыўна-калектыўныя» формы. Ананімнасць, варыятыўнасць і стэрэатыпнасць як кардынальныя ўласцівасці фальклору; прырода і аспекты гэтых уласцівасцей. Традыцыйныя формулы, матывы, сюжэты. Міфалагемы беларускага фальклору. Прырода і характар фальклорнай тыпалогіі. Ступень устойлівасці вуснага тэксту ў розных жанрах і традыцыях, узроўні яго вар’іравання. Імпровізацыйнасць і традыцыйнасць. Праблемы фальклорнага наватарства. Выканаўца і яго аўдыторыя. Варыянт і інварыянт. Інварыянт і архетып («протатэкст»). Варыянт і версія.

Фальклор і рэчаіснасць. Тэкст і «другое бачанне» (У. Проп). Сублімацыя як адметны светапоглядны прынцып тыпізацыі жыццёвых з’яў у фальклору. Праблема «гістарызму» фальклорнай традыцыі.

Тэма 3. Гістарыяграфія фалькларыстыкі

Гістарыяграфія фалькларыстыкі як галіна, якая даследуе гісторыю збірання, публікацыі і апісання фальклору ў цэлым ці яго асобных жанраў і відаў, станаўленне і развіццё самой навукі, узнікненне школ і накірункаў у даследаванні фальклору. Праблемы аб’ектыўнага асэнсавання пэўных перыядаў у гісторыі фалькларыстыкі, раскрыцця гістарычнай праўды, перагляду і ацэнкі культурнай спадчыны, паказу станаўчага і негатыўнага ў тэарэтычным асвятленні пытанняў фальклору ў часы манапалізму марксісцка-ленінскай ідэалогіі. Традыцыйнае прачытанне гісторыі фалькларыстыкі праз прызму творчых біяграфій знакамітых дзеячаў навукі.

Гістарыяграфія асноўных навуковых накірункаў, якія складаюць сутнасць фалькларыстычнай думкі, і вылучэнне асноўных перыядаў у развіцці навукі на працягу ўсяго ХХ ст. як асноўныя задачы сучаснай фалькларыстыкі ў галіне вывучэння ўласнай гісторыі.

Тэма 4. Станаўленне і развіццё славянскай фалькларыстыкі

Зараджэнне славянскай фалькларыстыкі ў рэчышчы агульнаеўрапейскай навукі. Сувязь развіцця фалькларыстыкі з актуальнымі ідэйнымі плынямі. Дзейнасць Дж. Віко, асветнікаў ХVIII ст., асабліва І.-Г. Гердэра і ўзнікненне навуковай цікавасці да фальклору ў Еўропе. Распрацоўка канцэпцыі пра універсальныя заканамернасці сусветна-гістарычнага працэсу, трактоўка развіцця «дзікіх» народаў як ранняга этапу гісторыі чалавецтва. Распрацоўка метаду рэтраспектыўнага аналізу.

Зараджэнне параўнальна-гістарычнага метаду даследавання з'яў культуры. Вайна 1812 года як штуршок для павышэння грамадскай цікавасці да культуры Старажытнай Русі і тагачаснага сялянства. Станаўленне нацыянальнай самасвядомасці народаў постнапалеонаўскай Еўропы і развіццё фалькларыстыкі. Пачатак спецыяльнага вывучэння фальклору і стварэнне першых навуковых накірункаў у еўрапейскай фалькларыстыцы ў канцы 1830-х гг. Уплыў ідэй рамантызму. Адрозненне ацэнак традыцыйнай народнай культуры (ад славянафільскага захаплення ёю, узвышана-эмацыянальнага тлумачэння фальклору, ідэалізацыі міфатворчасці да заходніцкага заспакоена-рацыянальнага ўспрымання). Палеміка паміж прадстаўнікамі розных ідэйных плыняў як штуршок да збірання фальклору і перадумова з'яўлення тэарэтыка-метадалагічных падыходаў да яго вывучэння.

Роля славянафілаў у збіранні і вывучэнні фальклору (П. Кірэеўскі, К. Аксакаў, У. Даль, А. Гільфердзінг, П. Бяссонаў). Навуковая дзейнасць славянскіх фалькларыстаў А. Вастокава, М. Максімовіча, П. Лукашэвіча, А. Мятлінскага, О. Кольберга, Ж. Паулі, К. Вуйціцкага, Ф. Чэлакоўскага, П. Шафарыка, Я. Колара, К. Эрбена, Л. Кубы, Ч. Смолера, В. Караджыча, І. Багарова, П. Славейкава і інш. Стварэнне зборнікаў, якія ўтварылі «залаты фонд» славянскай навукі пра фальклор. Першыя спецыяльныя даследаванні фальклору славянскіх народаў Г. Кайсарава, А. Галіча, М. Кастамарава, І. Сразнеўскага, І. Бадзянскага, П. Прэйса, А. Міцкевіча, В. Караджыча, П. Шафарыка, Л. Штура і інш. Перайманне фалькларыстыкай у другой палове XIX ст. прынцыпаў, паняццяў, катэгорый мовазнаўства і літаратуразнаўства. Пастаноўка пытанняў паходжання, гістарычнага развіцця фальклору на фоне вырашэння культуралагічных і этнаграфічных праблем.

З'яўленне ў 1850–1860-я гады ў славянскай акадэмічнай філалогіі шэрагу накірункаў, навуковых школ: міфалагічнай (лінгвістычная і сальярна-метэаралагічная тэорыі паходжання міфа, тэорыі «ніжэйшай міфалогіі»), міграцыйнай (ці запазычанняў), гістарычнай (У. Мілер, А. Маркаў, Б. і Ю. Сакаловы і інш.); пазней – антрапалагічнай (ці тэорыі самазараджэння сюжэтаў), этнапсіхалагічнай, геаграфічнай (фінскай). Параўнальна-гістарычная школа А. Весялоўскага. Працы В. Фрэйдэнберг. Распрацоўка ў пачатку XX ст. сінхраністычнай тэорыі, якая падрыхтавала глебу для структуралізму, што пашырыўся ў сярэдзіне XX ст. Ф.І. Буслаеў, А.М. Афанасьеў, А.М. Весялоўскі, М. Драгаманаў, Ф. Калеса, Н.Я. Мар, У.Ф. Мілер, Р.Р. Шырма, Ф. Калэса як лідэры навуковых школ. Спробы маладой славянскай фалькларыстыкі ахапіць фальклор ва ўсім спектры яго суадносін з рэчаіснасцю. Выкарыстанне вопыту фалькларыстаў Германіі, Англіі, Францыі.

Аддзяленне да пачатку XX ст. фалькларыстыкі ад этнаграфіі, літаратуразнаўства і мовазнаўства. Удасканаленне метадаў экспедыцыйнай працы ў пачатку XX ст. Пераадоленне існаваўшых у сярэдзіне XIX ст. ідэалагічных забарон на вывучэнне некаторых жанраў (цэнзурная гісторыя з «Народнымі рускімі легендамі» рускага фалькларыста, міфалага

А. Афанасьева ў 1853 г.). Плюралізм поглядаў на развіццё культуры, «шматгалоссе» пунктаў гледжання і падыходаў да фалькларыстычнага матэрыялу. Уключэнне ў фалькларыстыку манументальных жанраў (гістарычныя песні, балады, быліны), духоўных вершаў, замоў, класічнай песеннай лірыкі, прыпевак, жорсткіх рамансаў, абрадавай паэзіі, драматычных відаў традыцыйнай культуры, маўленчых формаў. Развіццё казказнаўства. Этналагічны накірунак прац М. Сумцова, Д. Зяленіна.

Росквіт савецкага кразнаўства і новы ўзлёт фалькларыстыкі ў 1920-я гг. Плюралізм накірункаў і метадаў. Развіццё «гістарычнай школы». Запатрабаванасць яе ідэй у савецкай фалькларыстыцы (вучэнне Маркса пра неабходнасць разгляду кожнай з’явы ў яе гістарычным развіцці). Даследаванні формы фальклорных жанраў (працы Р. Воўкава, А. Нікіфарава, Б. Сакалова і інш.). Прымяненне «фармальнага метаду» да вывучэння эстэтычнай складаючай народнай паэзіі. Адкрыццё Б. Сакаловым прыёму ступеньчатага звужэння вобразаў у песеннай лірыцы. Даследаванне А. Скафтымавым паэтыкі і генезісу былін. Заснаванне школы параўнальна-гістарычнага вывучэння фальклору і сярэдневечнай літаратуры, распрацоўка пытанняў рыфмы ў вершаваных жанрах фальклору рускім даследчыкам В. Жырмунскім. Распрацоўка У. Пропам асноў структуралагічнага метаду («Марфалогія казкі», 1928). Гістарычнае тлумачэнне У. Пропам аднастайнасці чарадзейных казак «Гістарычныя карані чарадзейнай казкі», 1946 г.). Вывучэнне дзіцячага фальклору (Г. Вінаградаў, А.І. Капіца і інш.). Вызначэнне ў канцы 1920-х гг. лінгвастылістычнага накірунку фалькларыстыкі (Н. Грынкова, А. Яўгеньева, Р. Гельгарт). Развіццё фалькларыстычнай лінгвістыкі ў 60-я гг. XX ст.

Звужэнне метадалагічнай факталагічнай базы савецкай фалькларыстыкі ў 1930-я–1950-я гг. Выдаткі экспедыцыйнай работы савецкага часу. Скоўванне развіцця фалькларыстыкі ідэалагічнымі кампаніямі. Пастанаўленне Усесаюзнага камітэта па справах мастацтваў пры Саўнаркаме СССР 1936 г. пра п’есу Дзям’яна Беднага «Багатыры»; навязванне вучоным дыскусіі пра быліны ў сувязі з тэзісам пра арыстакратычнае паходжанне рускага эпасу (які быў вызначальным для «гістарычнай школы»). Вульгарызацыя ідэй гістарычнага развіцця фальклору да прымітыўнай трактоўкі: фальклору першабытнай эпохі, феадалізму, капіталізму, сацыялізму. Зганьбаванне перспектыўнай ідэй параўнальнага вывучэння фальклору, адыход В. Жырмунскага і яго паслядоўнікаў ад фалькларыстычных даследаванняў. Антыкампаратывісцкая кампанія 1948 г., вывад за межы навукі прац рускага фалькларыста А.М. Весялоўскага і ўсіх спроб параўнальных даследаванняў, асабліва прац, пабудаваных на ідэй «запазычвання». Спыненне даследавання дзіцячага фальклору, які нібыта недастаткова выразна выяўляе «спадзяванні і надзеі народныя» і дрэнна ўвязваецца з тэмай працы.

Вульгарызацыя праблемы мастацкага метаду фальклору. Трактоўка мастацкага метаду фальклору як рэалістычнага. Аб’яўленне Ю. Сакаловым фальклору аддзелам літаратуры, а фалькларыстыкі – адной з асноўных частак

марксісцка-ленінскага літаратуразнаўства. Канструяванне «вуснай народнапаэтычнай творчасці» адпаведна савецкім літаратуразнаўчым канонам. Разгляд фальклору як мастацтва слова працоўнага народа. Нараджэнне тэорыі шліфоўкі класічнага фальклору, яго бесперапыннага ўдасканалення. Вылучэнне тэзісу пра народнага апавядальніка, трактоўка казачніка, майстра галашэння і інш. як нявопытных, пачынаючых пісьменнікаў, якім неабходная падтрымка прафесіяналаў-фалькларыстаў. Фармуліроўка супрацоўнікамі Усесаюзнага Дома народнай творчасці тэматыкі, над якой павінны працаваць фалькларысты і апавядальнікі (абарончая тэматыка, тэмы дзяржаўнай бяспекі, Чырвонай Арміі, герояў краіны, сталінскай Канстытуцыі і пад.). Забарона на вывучэнне духоўных вершаў, хрысціянскіх легенд, замоў, заклінанняў, міфалагічных апавяданняў як «родавых плям», якія павінны быць пераадолены сацыялістычнай культурай. Ідэалагічная забарона збірання і вывучэння з'яў тагачаснага фальклору: анекдотаў, блатных песень XX ст., маўленчых формул і пад.

Уключэнне ў сферу ўвагі не толькі вясковага, але і гарадскога фальклору. Пашырэнне традыцыйнай экспедыцыйнай працы. Збіранне рабочага фальклору, песень-аднадзёнак, сацыяльных прыпевак і апавяданняў-успамінаў. Небяспека фіксацыі сапраўднага фальклору (лёс рэпрэсіраваных фалькларыстаў). Нашэсці працоўнікаў НКУС-КДБ на фальклорныя архівы з канфіскацыяй «крамольных» матэрыялаў.

Вяртанне навукі да разнастайнасці метадалагічных пазіцый у 1957–1986 гг. З'яўленне новых канцэпцый. Выхад у 1958 г. другога выдання манаграфіі У.Я. Пропа «Рускі гераічны эпас», прац В. Жырмунскага, якія адкрылі для вучоных новага пакалення магчымасці параўнальна-тыпалагічнага падыходу ў фалькларыстыцы. Вяртанне да паўнаwartасных гістарычных даследаванняў (Б.А. Рыбакоў «Старажытная Русь. Казанні. Быліны. Летапісы», 1963). Канцэпцыя міфа Е. Меляцінскага. Міф у даследаваннях Вяч. Іванова і У. Тапарова.

Заснаванне прац цэлага пакалення ўсходнеславянскіх фалькларыстаў у 1960–1980-я гг. на перакананні, што фальклор неабходна вывучаць як цэласную, унутрана звязаную, гістарычна складзеную і зменлівую сістэму, а асобныя жанры разглядаць у іх узаемасувязі з іншымі. Аналіз твораў фальклору як вывятленне іх жанравай прыроды ў сувязі з агульнымі для іх ідэйна-мастацкімі прынцыпамі, з размеркаваннем іх функцый, тэматычнай і структурнай блізкасцю і супадпарадкаваннем (роды, віды, жанры, жанравыя разнавіднасці). Распрацоўка і рэалізацыя навуковых (філалагічных) у сваёй аснове прынцыпаў выдання тэкстаў народнай паэзіі. Грунтоўнае філалагічнае вывучэнне помнікаў народнай паэзіі, заснаванае на прынцыпах жанравай іх спецыфікі і на ўліку такіх прыкмет, як вуснасць, традыцыйнасць, варыятыўнасць, калектыўнасць, ананімнасць, а таксама авалоданне прынцыпамі і канкрэтнай метадыкай раскрыцця змястоўных і ўласна мастацкіх асаблівасцей вуснапаэтычных твораў пры засяроджанні ўвагі на народнапаэтычнай класіцы.

Удасканаленне аналітычнага інструментарыя сучаснай

фалькларыстыкі, выкарыстанне метадалагічных набыткаў у тэорыі камунікацыі, сацыялогіі, псіхалогіі, кагніталогіі і інш. Сучасныя тэорыі фальклорнага тэксту. Фальклорны гіпертэкст як натуральная форма суіснавання ў фальклорнай свядомасці розных тэкстаў, звязаных між сабой тэматычна і кантэкстуальна. Прызнанне шматмернасці фальклору як аб'екта даследавання; імкненне пераадолець «лінеарнасць» яго аднабаковых апісанняў; прызнанне таго факта, што аналіз фальклорнага твора павінен прадугледжваць шырокі даследчыцкі гарызонт, які ўключае ўмовы яго з'яўлення і функцыянавання. Комплекснае (ці мультыінтэграцыйнае) даследаванне праблем, якія адносяцца як да ўнутрана ўласцівай (іманентнай) структуры фальклорных тэкстаў, так і да практычнага прымянення (прагматыкі) і кантэкстаў фальклорнай традыцыі. Аналітычны (а не апісальны) падыход у даследаваннях, праведзеных у плане міждысцыплінарнасці, комплекснасці. Пастуліраванне неабходнасці збірання поўнай фальклорнай дакументацыі, з улікам сінкрэтычнай прыроды фальклорнага тэксту як шматмернай з'явы і перш за ўсё сітуацыйнай.

Перспектывы сучаснай славянскай фалькларыстыкі. Цэнтры вывучэння фальклору славянскіх народаў.

Тэма 5. Узнікненне і развіццё беларускай фалькларыстыкі

Беларускі фальклор у летапісах, дзелавых дакументах і іншых помніках пісьменнасці. Станаўленне беларускай фалькларыстыкі ў XVI–XVIII стст. Збіранне і вывучэнне беларускага фальклору выхадцамі з Беларусі і рускімі фалькларыстамі ў першай палове XIX ст. Інструкцыя па збіранні фальклорна-этнаграфічных матэрыялаў (1816–1817 гг.) Віленскага універсітэта і фалькларыстычная дзейнасць М. Чарноўскай. Збіральніцкая дзейнасць і асноўныя палажэнні працы «Аб славяншчыне да хрысціянства» З. Даленгі-Хадакоўскага. Агульная характарыстыка жанраў беларускага фальклору ў кнізе А. Рыпінскага «Беларусь». А. Рыпінскі як пачынальнік параўнальнага вывучэння беларускага фальклору. Апрацоўкі беларускага фальклору Я. Чачотам, Я. Баршчэўскім. Вусная паэзія беларусаў у творчасці А. Міцкевіча.

Распрацоўка ў 1850–1860-я гады ў славянскай акадэмічнай філалогіі розных накірункаў, станаўленне навуковых школ (міфалагічная, міграцыйная, гістарычная; пазней – антрапалагічная, этнапсіхалагічная, геаграфічная) і іх уплыў на развіццё беларускай фалькларыстыкі. Вывучэнне беларускага фальклору Я. Тышкевічам, П. Шпілеўскім, А. Кіркорам. Роля Рускага геаграфічнага таварыства ў актывізацыі збіральніцкай і даследчай дзейнасці ў сферы беларускай фалькларыстыкі.

Развіццё беларускай фалькларыстыкі ў другой палове XIX – пачатку XX ст. Дзейнасць Паўночна-Заходняга аддзела Таварыства ў Вільні (1867). Друкаванне зборнікаў беларускіх народных песень, складзеных І. Насовічам і П. Шэйнам, у «Запісках Рускага геаграфічнага таварыства па аддзяленню

этнаграфіі» (1873). Першае навуковае выданне беларускіх прыказак (І. Насовіч). Значэнне для развіцця фалькларыстыкі «Матэрыялаў для вывучэння быту і мовы рускага насельніцтва Паўночна-заходняга краю» П. Шэйна. Крытычная ацэнка зборніка П. Бяссонава «Беларускія песні, з падрабязнымі тлумачэннямі іх творчасці і мовы...» (1871). Беларускі фальклор у працах рускіх міфалагаў. А. Пыпін як гісторык беларускай фалькларыстыкі.

Палескія фальклорныя матэрыялы ў зборніках Д. Булгакоўскага, М. Доўнар-Запольскага; зборнікі песень З. Радчанкі як першыя спробы запісу народнага меласу Гомельшчыны. Вывучэнне народнай культуры беларуска-польскага памежжа У. Дабравольскім. «Беларускі зборнік» Е. Раманава – энцыклапедыя беларускага фальклору. Дзейнасць М. Нікіфароўскага як вучонага-народазнаўцы. Спраба рэканструкцыі архаічнай карціны свету беларусаў А. Багдановічам. Зборнікі народнай прозы і малых жанраў А. Сержпутоўскага. Прынцыпы збіральніцкай дзейнасці А. Сержпутоўскага.

Вывучэнне беларускага фальклору польскімі і чэшскімі даследчыкамі. Фундаментальнае выданне М. Федароўскага «Люд беларускі». Даследаванне народнай культуры беларускага Палесся К. Машыньскім.

Сістэматызацыя і даследаванне асноўных жанраў беларускага фальклору, іх паэтыкі, народнага вершаскладання Я. Карскім.

Арганізацыя фальклорна-этнаграфічнай работы ў Беларусі ў 1920-я гг. Роля Інстытута беларускай культуры і часопіса «Наш край». Захаванне ў першае паслякастрычніцкае дзесяцігоддзе разнастайнасці накірункаў і метадаў фалькларыстыкі. Навуковая дзейнасць І. Сербавы, А. Шлюбскага, А. Грыневіча, А. Ягорава, М. Гарэцкага і інш. Разгром савецкага краязнаўства ў 1928 г.

Развіццё фалькларыстыкі ў 1930-1950-я гг. Ідэалагічны дыктат у фалькларыстыцы. Канструіраванне фальклору як прылады ўлады і кантролю. Спробы звесці ўсю разнастайнасць падыходаў у вывучэнні народнай паэзіі да «адзіна правільнага» класавага, сацыялагічнага метаду. Збліжэнне фалькларыстыкі з літаратуразнаўствам. Разгляд фальклору як мастацтва слова працоўнага народа. Выданне псеўданародных твораў у тэматычных зборніках («Чырвоная Армія і абарона Радзімы ў беларускай народнай творчасці», «Ленін і Сталін у беларускай творчасці» і пад.). Тэндэнцыя да вузкай спецыялізацыі навук. Даследчыцка-збіральніцкая праца супрацоўнікаў сектару этнаграфіі і фальклору Інстытута гісторыі АН БССР. Навуковыя працы М. Нікольскага, М. Грынבלата і інш.

Арганізацыйная перабудова фалькларыстычнай работы ў пасляваенны час. Стварэнне Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору ў АН БССР. Вывучэнне народнай творчасці перыяду Вялікай Айчыннай вайны і сучаснага фальклору. Выданне і вывучэнне беларускіх народных песень (з нотаў) і танцаў.

Развіццё фалькларыстыкі ў 1957–1986-я гг. Павольнае вяртанне навукі да разнастайнасці метадалагічных пазіцый, паўнаўартасных гістарычных даследаванняў. Распрацоўка новых падыходаў да вывучэння фальклору.

Сцвярджэнне канцэпцыі складзенай і ўстойлівай сістэмы фальклорных жанраў, якія характарызуюць пэўны этап у развіцці нацыянальнага фальклору; трактоўка гэтай сістэмнасці перш за ўсё як мастацкай. Аналіз твораў фальклору праз вывятленне іх жанравай прыроды ў сувязі з агульнымі для іх ідэйна-мастацкімі прынцыпамі, з размеркаваннем іх функцый, тэматычнай і структурнай блізкасцю і супадпарадкаваннем (роды, віды, жанры, жанравыя разнавіднасці), у сувязі з гістарычна развітымі і зменлівымі іх узаемаадносінамі, з агульным для іх гістарычным лёсам. Пачатак выдання зводу беларускай народнай творчасці з 1970 г.; прынцыпы выдання і структура тамоў зводу. Гісторыка-тэарэтычнае вывучэнне замоў, дзіцячага фальклору, каляндарна-абрадавай паэзіі, народнай сатыры, пазаабрадавай лірыкі, баладных песень і інш. відаў і жанраў беларускага фальклору. Вывучэнне гісторыі беларускай народнай творчасці («Беларуская народная вусна-паэтычная творчасць. Гісторыка-тэарэтычнае даследаванне», 1967). Выданне вучэбных дапаможнікаў (В. Бандарчык, М. Ларчанка, К. Кабашнікаў, А. Фядосік).

Тэндэнцыі сучаснага этапу ў развіцці фалькларыстыкі. Плённая распрацоўка ідэй, народжаных у эпоху станаўлення савецкай фалькларыстыкі, рэалізацыя акрэсленага ў 1960-я гг. павароту да вывучэння міфалагічных уяўленняў славянскіх народаў. Прынцыповае збліжэнне фалькларыстыкі з этнаграфіяй. Трактоўка фальклору не толькі як сістэмы жанраў, але як з’явы народнай культуры, якая мае яшчэ такія складаючыя, як сістэма міфалагічных уяўленняў і сістэма абрадаў.

Абмеркаванне пытання недастатковасці «філалагічнага» (у двух сэнсах: які карыстаецца эстэтычнымі крытэрыямі ацэнак і абавіраецца на славесны (вербальны) код) разумення фальклорнага тэксту, якому проціпастаўляецца «антрапалагічная» трактоўка тэксту. Абмеркаванне катэгорыі вуснасці як асноўнага крытэрыя прыналежнасці да фальклору. Разгляд межаў і сучаснага зместу крытэрыя народнасці ў сувязі з даследаваннем пытанняў масавай культуры, гарадскіх легенд, чутак, маладзёжнага, паляўнічага, турысцкага, салдацкага фальклору і пад.

Комплекснае даследаванне беларускага фальклору ў выданнях акадэмічнай серыі «Беларускі фальклор: жанры, віды, паэтыка» (2001–2004 гг.), у манаграфіях А.С. Фядосіка, К.П. Кабашнікава, Г.А. Барташэвіч, А.С. Ліса, І.В. Казаковай, А.М. Ненадаўца, І.А. Швед і інш.

Энцыклапедыя «Беларускі фальклор» — першае ў гісторыі нацыянальнай культуры галіновае выданне па праблемах духоўнай культуры беларусаў. Энцыклапедычны слоўнік «Беларуская міфалогія» як спроба рэканструкцыі міфалагічнай мадэлі свету беларусаў.

Выданне зборнікаў па фальклорным рэпертуары асобных рэгіёнаў Беларусі, шасцітомнай навукова-папулярнай серыі «Традыцыйная мастацкая культура беларусаў» (пад рэдакцыяй Т.Б. Варфаламеевай) і інш.

Тэма 6. Тэорыя і гісторыя фальклору

Тэорыя і гісторыя фальклору як сістэма абагульненых навуковых ведаў пра фальклор і яго генезіс. Спецыфіка фальклору, прырода традыцый, суадносіны агульнанацыянальных, рэгіянальных і лакальных уласцівасцей фальклору, прынцыпы гістарычнага вывучэння фальклору і яго сістэмны аналіз як важнейшыя раздзелы тэорыі і гісторыі фальклору.

Асноўныя паняцці тэорыі фальклору: варыятыўнасць (лакальныя і храналагічныя варыянты і версіі) і поліфункцыянальнасць фальклору; роды, жанры і віды фальклору, унутрыжанравыя рэсурсы традыцый. Сюжэты, матывы і іншыя кампаненты фальклорнай структуры ў іх вобразнай і тыпалагічнай характэрнасці, кантамінацыя; стылеўтваральныя фактары ў фальклоры, паэтыка фальклору, асновы народнага вершаскладання, народнай музыкі і пад. як прадмет тэорыі фальклору. Праблемы распрацоўкі тэрміналагічнага апарату фалькларыстыкі. Асноўныя тэарэтычныя падыходы да вывучэння фальклорнага тэксту: тэкст у яго статычным аспекце, тэкст як «аб'ект»; тэкст у яго дынамічным аспекце, тэкст як акт паводзін (выканання), уключаны ў прагматычны (этнаграфічны) кантэкст.

Сістэма вуснай народнай творчасці ў паслядоўнасці этапаў гістарычных узаемаадносін як прадмет гістарычнага (дыяхроннага) вывучэння ў фалькларыстыцы. Аналіз дынамікі сістэмы на разнастайных узроўнях – аснова дыяхроннага вывучэння фальклору.

Тэма 7. Арганізацыя і методыка палявой працы. Сістэматызацыя архіўных фондаў і эдыцыйная фалькларыстыка

Арганізацыя і методыка палявой (збіральніцкай) працы як раздзел сучаснай фалькларыстыкі, які вызначае задачы палявой працы, акрэслівае сферу дзейнасці збіральнікаў, яе арганізацыйныя формы, спрыяе авалоданню збіральнікамі тэхнікай запісу фальклору. Методыка збіральніцкай працы. Задачы палявой працы: франтальнае (суцэльнае) абследаванне рэгіёна, выяўленне і запіс твораў аднаго ці некалькіх жанраў; паўторны запіс і інш. Арганізацыйныя формы палявой працы: комплексная, стацыянарная, экспедыцыйная і інш. Інтэрв'ю, апытанне, анкетаванне, тэсты, апісанне як прыёмы збіральніцкай працы. Значэнне кантэксту – тэкставага і пазатэкставага акружэння.

Паняцці «пашпарт тэксту», «фальклорны архіў», «фальклорная адзінка», «справа», «адзінка захоўвання», «каталог», «картатэка».

Эдыцыйная практыка і эдыцыйныя прынцыпы. Задачы фалькларыстычнай тэксталогіі. Праблема распрацоўкі прынцыпаў фармальнай сістэматызацыі фальклору (фальклорных тэзаўрусаў) у сувязі з выкарыстаннем камп'ютэрнай тэхнікі для запісу фальклорна-этнаграфічнага матэрыялу.

Тэма 8. Жанрава-відавая сістэма беларускага фальклору

Праблема жанру і віду ў фальклору. Жанраўтваральныя функцыі семантыкі, зместу і паэтыкі тэксту. Межы вар’іравання фальклорнага твора. Паэтыка жанру як аснова, якая вызначае характар магчымых для тэксту творчых змен. Жанр як тып вобразна-структурнай і кампазіцыйна-паэтычнай арганізацыі ці як мысліцельныя фігуры і структурныя мадэлі, у якія ўкладваецца тыпалагічна спасцігнуты творцамі жыццёвы матэрыял. Празаічнае і паэтычнае маўленне ў фальклору як жанраўтваральная прыкмета. Жанравая характэрнасць твораў і прынцыпы паэтычнага мыслення творцаў. Верагоднае / неверагоднае, сакральнае / прафанае, рытуальнае / нерытуальнае як жанраўтваральныя прыкметы ў фальклорнай традыцыі. Спецыфіка мадэляў свету ў розных жанрах.

Агульныя прынцыпы класіфікацыі фальклору (філалагічны, фармальны, функцыянальна-этнаграфічны, сацыяльны, мастацтвазнаўчы). Цыклізацыя ў фальклору і яе разнавіднасці. Цыкл і жанр. Цыкл і кантамінацыя.

Сістэма беларускай эпікі. Класіфікацыя абрадавай і пазаабрадавай лірыкі. Склад беларускай драматыкі. Малыя жанры беларускага фальклору. Міжжанравыя ўтварэнні. Прадуктыўныя і непрадуктыўныя жанры беларускага фальклору.

Тэма 9. Замовы

Азначэнне жанру. Паходжанне, магічнае прызначэнне і лёс замоў. Замовы як рытуал і складаючая народнай медыцыны. Архаічная карціна свету ў замовах. Унутрыжанравая дыферэнцыяцыя замоў: замовы ад хвароб, гаспадарчыя, ахоўныя ад нячыстай сілы, стыхій, звяроў, любоўныя; замовы, звязаныя з сямейна-сацыяльнымі адносінамі. Язычніцтва і хрысціянства ў замовах. Кампазіцыя замоў: зачын, заклінальная формула, эпічная (асноўная) частка, замыканне (заклучэнне). Магічная аснова кампазіцыі замоў. Магічная функцыя рытмікі, тропікі, сінтактыкі. Замова і заклінанне, адкляцце, малітва.

Тэма 10. Каляндарная абраднасць і паэзія беларусаў

Народны каляндар. Падзел на чатыры каляндарныя цыклы. Язычніцтва і хрысціянства ў народным календары. Нерухомыя і рухомыя святы. Абрад і міф. Сінкрэтызм каляндарных абрадаў. Каляндарная проза. Малыя жанры календара. Песенныя формы (заклінальныя, рытуальныя, велічальныя, дакаральныя (жартоўныя), абрадавыя лірычныя песні).

Зімовы перыяд беларускага народнага календара. Рытуальна-міфалагічны змест калядных абрадаў, звычайў, песень, рытуальных дыялогаў. Павер’і, прыкметы, варажба. Рытуальныя калядныя гульні, ігрышчы. Шчадроўскія песні. «Пераходныя» святы Грамніцы і Масленіца.

Тыпалогія і нацыянальная спецыфіка масленічных песень.

Веснавы перыяд народнага календара. Магічная семантыка абраду «Гуканне вясны». Асноўныя матывы, рытуальна-міфалагічны змест і паэтыка вяснянак. Саракі, Благавешчанне, Вербніца, Чысты чацвер, Вялікдзень – абрады і звычаі. Валачобніцтва і калядаванне. Функцыянальна-тэматычны склад, семантыка валачобных песень. Вобразы адрасатаў валачобных песень. Веснавыя карагодныя і гульнёвыя песні; генетычна-функцыянальная сувязь з магіяй і абрадамі. Юраўскія песні: міфалагічная семантыка вобразаў і матываў. Песні абраду «Ваджэння і пахавання стралы», іх сувязь з «асноўным» славянскім міфам. Функцыянальная прырода абрада «Куст». Траецкія, куставыя і русальныя песні, сувязь з міфалагічнымі ўяўленнямі. Веснавая талака: спецыфіка абраднасці, семантыка і паэтычная прырода песеннага суправаджэння.

Летні перыяд народнага календара. Структура і семантыка абрадаў Купалля. Тыпалогія і паэтыка купальскіх і пятроўскіх песень. Сюжэты купальскіх балад: міфалагічны аспект. Тыпалогія жніўнай абраднасці. Мастацкі свет жніўных песень. Адметнасць талочных песень. Вобразы талакі і гаспадароў.

Восеньскі перыяд народнага календара. Свята Багач. Уздзвіжанне; легенды, звязаныя са змеямі. Пакроў. Дзяды. Восеньскія каляндарныя песні – адметная з’ява беларускага фальклору. Геаграфічнае распаўсюджанне восеньскіх песень; народная тэрміналогія. Тыпалогія і паэтыка восеньскай каляндарнай лірыкі. Прыродны, працоўны, бытавы кантэксты восеньскіх песень. Песні на супрадках. Калектыўныя поспрады як бытавы кантэкст песень. Піліпаўскія песні. Матыў Каляд у піліпаўскіх песнях.

Лёс каляндарнай абраднасці і паэзіі сёння. Сучасныя даследаванні каляндарнай паэзіі беларусаў.

Тэма 11. Сямейная абраднасць беларусаў і яе паэзія

Абрады жыццёвага цыклу як «абрады пераходу». Канцэпцыя А. ван Геннепа і яго метады даследавання сямейных абрадаў. Траістая кампазіцыя пераходных абрадаў. Асаблівасці і склад сямейна-абрадавай паэзіі.

Радзінна-хрэсьбінная абраднасць і паэзія. Беларускія радзінныя абрады і вераванні, звязаныя з дародавым, родавым і пасляродавым цыкламі. Драматургія радзіннай абраднасці і яе паэтычнае ўвасабленне. Радзінная паэзія як неад’емная вербальная частка абраду. Жанравыя віды хрэсьбіннай паэзіі (заклінальныя, велічальныя, жартоўныя, бяседныя песні, тосты, прыгаворкі, жарты, прыказкі). Адлюстраванне народных звычаяў і ўрачыстасцяў у хрэсьбінных песнях. Эратычная сімволіка хрэсьбінных песень. Матывы і вобразы бяседных песень.

Вясельная абраднасць і паэзія. Паходжанне вясельнага абраду. Вяселле як адмысловая «народная опера» з музыкай, спевамі, танцамі, драматызаванымі і магічнымі дзеяннямі. Рытуальны сцэнарыі вяселля.

Асноўныя этапы вяселля і сімволіка абрадаў. Рытуальна-эмацыянальныя тэмы маладой, маладога, ад'езду, дарогі, перашкод, вяртання і пад. Харавы дыялог «партыі жаніха» і «партыі нявесты» на вяселлі ў хаце маладой і ў хаце маладога. Ідэйна-тэматычны змест вясельных песень і іх класіфікацыя. Асноўныя коды вясельнай абраднасці і паэзіі (касмалагічны, раслінны, зааморфны, арніталагічны, ландшафтны, прадметны, колеравы). Паслявясельныя абрады і звычаі. Тыпы гасціны.

Пахавальна-памінальная абраднасць і галашэнні. Міфалогія смерці і памерлых. Змястоўнае адзінства трох складнікаў пахавальнай абрадавай традыцыі і фальклору: народныя ўяўленні пра смерць і замагільнае існаванне (ментальны план), традыцыйны пахавальны і памінальны абрад (рытуальны план) і моўныя спосабы іх абазначэння і выражэння (вербальны план). Тэмы шляху (абрад як шлях, змена локусаў (асноўныя локусы абраду: лаўка ў чырвоным куце, труна (і стол); хата (пакой і сені); двор; шлях (вёска і дарога); могілкі, магіла), пераход са свету жывых у іншасвет) і долі (раздзяленне ўдзельнікаў абраду на «партыю жывых» і «партыю памерлых») – галоўныя тэмы адзінага пахавальна-памінальнага комплексу. Тэрміналогія (назвы абрадавых рэалій) і фразеалогія абраду. Метафары смерці. Тыпалагічная блізкасць пахавальнага абраду да пераходных абрадаў вяселля і наваселля. Традыцыйныя кампазіцыйныя блокі галашэнняў. Характар тропікі. Псалмы і духоўныя вершы ў кантэксце пахавальна-памінальнай абраднасці. Сучасныя даследаванні сямейна-абрадавай паэзіі беларусаў.

Тэма 12. Дзіцячы фальклор

Дзіцячы фальклор як феномен традыцыйнай культуры. Узроставае дыферэнцыяцыя розных жанраў. Фальклор для дзяцей і ўласная дзіцячая творчасць. Жанравы склад і прынцыпы класіфікацыі дзіцячага фальклору. Вершаваныя і пражанічныя, гульнёвыя і негульнёвыя жанры дзіцячага фальклору. Функцыянальнае прызначэнне, семантыка і вобразная сістэма калыханак і забаўлянак. Сфера гульнёвай культуры.

Песенны рэпертуар. Песні-заклічкі і іх адрасаты. Мадэль перавернутага свету ў песнях-небыліцах. Паэтыка абсурду ў дзіцячым фальклоры. Цыклічная пабудова тэксту ў дакучных песнях. Казкі-забаўляўкі, дражнілкі, страшылкі, абракадабры, пераробкі, «выкліканні», «жорсткія вершыкі», іх месца ў жыцці дзяцей.

Магчымасці выкарыстання беларускага дзіцячага фальклору ў выхаванні дзяцей, у рабоце дзіцячых садкоў, школ.

Тэма 13. Пазаабрадавая лірыка

Пазаабрадавыя песні як найбольш позні і найбольш развіты пласт традыцыйнага песеннага фальклору. Ідэалагічная аснова ўзнікнення пазаабрадавых лірычных песень. Адметнасць лірычнай парадыгмы. Пачуцці і перажыванні як паэтычная рэальнасць лірычных песень. Сінтэз перажыванняў лірычнага героя і выканаўцы. Бытавы і сацыяльны канфлікт як аснова першаснай класіфікацыі пазаабрадавай лірыкі.

Лірыка кахання. Этыка і эстэтыка кахання. Ідэальнае каханне. Сімволіка песень пра каханне. Працяжныя любоўныя песні. Частыя любоўныя песні. Ідэйны змест пазаабрадавых лірычных песень.

Сямейная лірыка. Гендэрная ідэалогія і гендэрныя стэрэатыпы сямейных песень. Семантыка і паэтыка сямейнай лірыкі. Сюжэтныя сітуацыі песень пра жаночую долю, сіроцкіх, удовіных, прымацкіх песень.

Сацыяльна-бытавая лірыка. Асоба і аўтарытарнае сацыяльнае асяроддзе ў песнях. Ідэйна-тэматычны змест казацкіх, рэкруцкіх, салдацкіх, чумацкіх, антыпрыгонніцкіх, батрацкіх песень. Матыў «смерці-шлюбу» ў салдацкіх і казацкіх песнях.

Жартоўныя і сатырычныя песні. Вытокі народнай смехавой культуры. Рытуальныя і бытавыя формы смеху. Структура камічнага. Паэтычныя формы камічнага ў жартоўных і сатырычных песнях. Іронія, гратэск, сарказм у беларускіх песнях. Пераробка літаратурных твораў як сродак узбагачэння комплексу жартоўных і сатырычных песень.

Прыпеўкі. Ідэйна-тэматычны змест і функцыянальныя групы прыпевак. Мастацкія асаблівасці. Рытміка, рыфма, гукапіс. Роля прыпевак у сучаснай культуры.

Тэма 14. Балады і жорсткія раманы

Азначэнне жанру балад. Паходжанне балад і жорсткіх (мяшчанскіх) раманаў. Іх месца ў народнапесенным рэпертуары. Навуковая і беларуская народная тэрміналогія. Пытанні ўнутрыжанравага падзелу балад.

Жанравыя прыкметы балад і жорсткіх раманаў. Сюжэтнасць – жанравызначальная рыса балад. Балады з міфалагічнымі матывамі. Балады, што змяшчаюць загадкі. Балады з гістарычнымі матывамі. Балады навелістычныя. Тыпалогія персанажаў і характараў. Балада як антыпод жорсткага рамана. Балады літаратурнага паходжання. Беларуская літаратурная балада.

Тэма 15. Парэміялагічныя жанры беларускага фальклору

Маўленчыя жанры фальклору. Генезіс выслоўяў, прыказак, прымавак, загадак.

Выслоўі (выслоўі-жарты, скорогаворкі, вітанні, зычэнні, тосты, прысяганні, праклёны, адкляцці, ганьбаванні, мянушкі, параўнанні,

гукаперайманні і пад.). Магічная функцыя выслоўяў. Пазатэкставыя сувязі выслоўяў (міфалогія, прыкметы, абрады, павер'і і пад.). Прамежкавае становішча выслоўяў паміж фразеалагізмамі і прыказкамі. Адкляцці і замовы.

Загадкі. Азначэнне жанру. Генезіс і функцыянальнасць загадак (міфалагічны і магічны аспекты). Тэматыка і тыпалогія загадак. Аб'ект загадкі і яе метафарычны вобраз. Алегорыя, кантраст, паралелізм, абракадабра, гукаперайманне, ужыванне ўласных імён у загадках. Кампазіцыя, рытміка і гукапіс загадак.

Прыказкі і прымаўкі. Азначэнне жанраў. Агульнасць і адрозненне. Віды класіфікацый. Разнастайнасць тэматыкі. Тропіка, сінтактыка, вершаванасць прыказак і прымавак. Прымаўкі і фразеалагізмы.

Прыкметы і павер'і – іх азначэнні, агульнасць і адрозненне. Міфалагічнае і рэалістычнае. Сувязь з прыказкамі, гульнямі, легендамі. Унутрыжанравая класіфікацыя прыкмет і павер'яў.

Тэма 16. Казкі

Азначэнне жанру. Класіфікацыя казак. Сістэма Аарнэ-Томпсана і Андрэева-Аарнэ.

Казкі пра жывёл. Тэорыі паходжання казак пра жывёл. Анімізм, татэмізм, абрады ахвярапрынашэння жывёл. Характар абмалёўкі вобразаў жывёл. Асноўныя тэмы, ідэі, вобразы. Антыномія маральных устаноў у казках пра жывёл. Алегарычнасць казак. Кумулятыўныя казкі. Казкі пра жывёл, байкі і этыялагічныя апаведы пра жывёл.

Чарадзейныя казкі. Спецыфіка чарадзейных казак. Генезіс чарадзейнай казкі. Сувязь з абрадам ініцыяцыі, архаічнымі дыдактычнымі апаведанні. Мадэль свету, хранатоп чарадзейных казак. Асноўны канфлікт, тэмы, ідэі, вобразы. Ідыліка, драматызм і героіка. Генезіс казачных герояў і іх ворагаў. Структурнае вывучэнне чарадзейнай казкі У. Пропам. Функцыі і атрыбуты дзейных асоб. Тыпалогія персанажаў.

Легендарныя казкі. Пераходнасць жанру. Адметнасць сістэмы вобразаў. Устойлівае кола сюжэтаў і тэм («Бог узнагароджвае і карае», «Дзівосны падарожны», «Дзівоснае амаладжэнне», «Праўда выходзіць наверх» і пад.). Характар абмалёўкі персанажаў.

Сацыяльна-бытавыя казкі. Паходжанне. Характары і канфлікты. Стэрэатыпныя развязкі сюжэтаў. Мастацкая этыка. Гераізацыя вобраза народнага заступніка ў казках сацыяльнай накіраванасці. Маўленчая характарыстыка персанажаў.

Навелістычныя казкі. Класіфікацыя паводле тэм і сюжэтаў. Асаблівасці мастацкага адлюстравання рэчаіснасці. Прыгоды героя як аснова сюжэта. Шматэпізоднасць. Архаічныя структуры ў навелістычнай казцы. Трыкстэр.

Тэма 17. Няказкавая проза

Агульная характарыстыка няказкавай прозы. Дамініраванне

інфарматыўнай функцыі. Жанравая класіфікацыя і сістэматызацыя тэкстаў. Легендарнае, фантастычнае, рэалістычнае ў няказкавай прозе.

Легенда ў сістэме пражаных жанраў беларускага фальклору. Тэматычна-функцыянальная класіфікацыя легенд. Беларускія культурныя героі.

Летапісныя паданні эпохі Кіеўскай Русі як агульная спадчына старажытнаруускай народнасці. Міфалагізацыя беларускай гісторыі ў гістарычных паданнях. Этнагенетычная тэматыка. Гістарызм тапанімічных паданняў беларусаў. Народныя этымалагічныя тлумачэнні тапонімаў у паданнях. Міфалагічныя ўяўленні ў тапанімічных паданнях. Мастацкія асаблівасці легенд і паданняў.

Былічкі. Азначэнне жанру. Персанажны склад былічак. Сустрэча чалавека з прадстаўнікамі і праявамі іншасвету як аснова наратыву былічак. Інфарматыўная функцыя былічак. Былічкі і народная дэманалогія.

Сказы, апавяданні (мемараты, фавулаты). Устаноўка на дакладнасць, адсутнасць фантастычнай выдумкі, аўтар і апавядальнік – сведкі падзей як жанравызначальныя рысы сказаў і апавяданняў. Пераходнасць і прадуктыўнасць жанраў. Сувязь з легендамі і паданнямі. Гістарычныя падзеі, бытавыя здарэнні, лёс народа і асобнага чалавека ў сказах і апавяданнях. Асаблівасці структуравання тэкстаў. Кампазіцыя.

Тэма 18. Смехавыя формы фальклорнай прозы

Паняцце «народная смехавая культура». Вербальныя смехавыя пражаніны творы.

Небыліцы. Абсурдная карціна свету як жанравызначальная прыкмета небыліц. Суадносіны небыліц і казак. Небыліца ў заклад. Узнагарода за апавяданне небыліц.

Анекдатычныя казкі як разнавіднасць сацыяльна-бытавых казак. Сюжэтныя групы. Вобразная сістэма. Гратэскавыя сітуацыі. Паэтыка смеху. Прынцып рэалізаванай метафары.

Народныя анекдоты, жарты, гумарэскі. Азначэнне анекдота, яго паходжанне і характэрныя рысы. Віды анекдотаў. Ідэйна-тэматычная разнастайнасць і мастацкія асаблівасці анекдотаў. Прадуктыўнасць жанру.

Жарты і гумарэскі, іх тэматычны змест і мастацкія асаблівасці. Абсурдная філасофія і незласлівы, дасціпны характар насмешкі ў жартах.

Тэма 19. Народны тэатр

Драматургія фальклорна-этнаграфічных комплексаў. Хранатоп. Традыцыйныя ролі. Выканаўцы. Касцюмы і маскі. Рэгламентацыя паводзін. Рытуальныя дыялогі. Драматургія народных гульняў. Тэатральна-драматычныя прадстаўленні падчас кірмашоў і святаў.

Дзейнасць скамарохаў на Беларусі. «Смаргонская акадэмія». Школьная драма і інтэрмедыя. «Батлейка», яе віды, бытаванне, рэпертуар. Тыпы вобразаў у батлейцы. Рэлігійная частка батлейкі, яе ўзвышаная стылістыка. Містэрыяльная драма «Цар Ірад». Народная драма «Цар Максіміян» на сцэне прафесійнага тэатра.

Роля народнага тэатра ў станаўленні прафесійнага тэатральнага мастацтва.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Месца фалькларыстыкі ў сістэме гуманітарных навук. Беларускі фальклор у славянскім кантэксце. Спецыфіка і агульныя рысы фальклору з рознымі відамі мастацтва. Асаблівасці бытавання і функцыянавання фальклорных твораў на розных этапах яе развіцця. Фалькларызм і беларуская літаратура. Узаемадзеянне беларускага фальклору і літаратуры на розных этапах.

СЕМІНАРСКІЯ ЗАНЯТКІ

Тэма 1. Прадметнае поле фалькларыстыкі

Этапы развіцця беларускай фалькларыстыкі. Аналіз тэарэтычных падыходаў да вызначэння прадмета даследавання навукі пра фальклор. Вызначэнне родавай сутнасці фальклору, яго паходжання, спецыфічных якасцей фальклорнай традыцыі. Характарыстыка метадаў і прынцыпаў вывучэння фальклору. Сувязь фалькларыстыкі з іншымі навукімі. Абмеркаванне суадносін фальклору з рознымі формамі культуры.

Тэма 2. Жанры і віды беларускага фальклору

Абмяркоўваюцца жанраўтваральныя характарыстыкі фальклорных тэкстаў. Фальклорныя творы розных відаў і жанраў сістэматызуюцца паводле агульных прынцыпаў класіфікацыі фальклору (фармальны, функцыянальна-этнаграфічны, сацыяльны, мастацтвазнаўчы, філалагічны). На прыкладах твораў розных жанраў разглядаюцца розныя віды фальклорнай цыклізацыі і кантамінацыі. Вызначаюцца прадуктыўныя і непрадуктыўныя жанры беларускага фальклору.

Тэма 3. Фальклорная паэтыка

Разглядаецца генезіс фальклорных тропаў у сувязі з міфалогіяй. Дыскутуецца праблематыка суадносін міфа і сімвала, міфа і метафары. Вызначаюцца вобразна-выяўленчыя сродкі (эпітэты і іх разнавіднасці, параўнанні, паралелізм, метафара, сімволіка, алегорыя, увасабленне, персаніфікацыя, гіпербала, літота, іронія і пад.), інтанацыйна-сінтаксічныя сродкі (паўтор, зваротак, зачын, рэфрэн, анафара, эпіфара, памяншальна-ласкальныя словы, інверсія, кантамінацыя, маналог, дыялог, апавядальнасць), гукапісныя сродкі (рыфма і яе разнавіднасці, алітэрацыя, асананс, паўторы, гукаперайманні).

Тэма 4. Аналіз міфапаэтычных мадэлей свету розных жанраў

Вызначаюцца агульнае і адметнае ў мадэлях свету ў творах каляндарнай і сямейнай абраднасці, замовах, загадках, выслоўях, прыкметах і павер'ях, чарадзейных і іншых казках, небыліцах, легендах і паданнях, пазаабрадавай лірыцы і інш.

Тэма 5. Характарыстыка сістэмы кодаў фальклору

Вызначэнне семантыкі і функцыянальнасці персанажнага, касмаграфічнага, ландшафтна-тапаграфічнага, каляндарна-храналагічнага, астранамічнага, метэаралагічнага, жывёльнага, расліннага, рэчыўнага, лічбавага, колеравага і іншых кодаў у жанрах беларускага традыцыйнага фальклору.

Тэма 6. Сімволіка і семантыка міфалагем беларускага фальклору

Вызначэнне сімволікі і семантыкі міфалагем на матэрыяле жанраў беларускага традыцыйнага фальклору. Міфалагемы Зямлі, Сонца, Поўні, Дрэва, Змяі, Жанчыны, Прыгажосці, Долі (Лёсу), Эротыкі (Страсці) і іншых.

Тэма 7. Аналіз твораў каляндарнай і сямейнай абрадавасці і пазаабрадавай лірыкі

Знаёмства з рознымі творамі каляндарнай і сямейнай абрадавасці, разбор іх ідэйна-тэматычнага зместу, разгляд мастацкіх асаблівасцей. Аналіз пазаабрадавых лірычных твораў рознага ідэйна-тэматычнага зместу, разгляд іх мастацкай адметнасці.

Тэма 9. Аналіз твораў народнай прозы

Параўнальнае даследаванне твораў казкавай і няказкавай прозы. Знаёмства з мясцовымі тапанімічнымі і гістарычнымі паданнямі.

Тэма 9. Агульнанацыянальнае, рэгіянальнае і лакальнае ў беларускім фальклору

Параўнальнае вывучэнне фальклору розных рэгіёнаў і лакальных традыцый. Праслухоўванне і/ці прагляд запісаў фальклорна-этнаграфічнага матэрыялу з розных мясцін Беларусі. Праца з архіўнымі матэрыяламі, геаграфічным паказальнікам каталога.

Тэма 10. Беларускі фальклор у славянскім кантэксце

Агляд славянскага фальклору. Параўнальны аналіз з беларускім фальклорам. Вызначэнне нацыянальнай спецыфікі беларускага фальклору, яго асобных відаў і жанраў.

Тэма 11. Методыка збірання фальклору і пашпартызацыя

Знаёмства з мэтамі і задачамі фальклорнай экспедыцыі, спосабамі фіксацыі фальклорна-этнаграфічнага матэрыялу, правіламі афармлення, асаблівасцямі ідэнтыфікацыі жанраў сабраных твораў, падрыхтоўкі іх да архівацыі і выдання.